

VAI OCTA KLŪS LĒTĀKA?

AUTORE

INGA BITE,

SIA “Zvērinātu advokātu birojs CersJurkāns”
juriste

Konkurences padome 2023.gada nogalē konstatēja pārkāpumu un uzlika soda naudu biedrībai “Latvijas Transportlīdzekļu apdrošinātāju birojs”, kura nav ievērojusi Līgumā par Eiropas Savienības darbību noteikto aizliegumu, proti, veikusi saskaņotas darbības, kā rezultātā tiek ierobežota vai kropļota konkurence. Biedrība atzinusi pieļauto pārkāpumu. Kā šis Konkurences padomes lēmums turpmāk ietekmēs apdrošināšanas tirgu?

Līguma par Eiropas Savienības darbību 101.panta 1.daļa aizliedz jebkādas uzņēmumu saskaņotās darbības, lēmumus vai līgumus, kas var iespaidot tirdzniecību starp dalībvalstīm un kā mērķis vai sekas ir nepieļaut, ierobežot vai izkropļot konkurenci Eiropas Savienības (ES) iekšējā tirgū.

NORMATĪVAIS REGULĒJUMS

Kā zināms, Latvijā sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības apdrošināšana (OCTA) ir obligāta, to regulē īpašs

likums – Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums (OCTA likums). OCTA polise jāiegādājas katrai personai, kuras īpašumā vai tiesīgā lietošanā atrodas transportlīdzeklis, ar kuru tā vēlas piedalīties ceļu satiksmē. Vienīgais izņēmums ir Nacionālo bruņoto spēku reģistrā iekļautas speciālās militārās tehnikas vienības, jo OCTA likumā tām paredzēts atsevišķs regulējums.

OCTA likums nosaka, ka visām apdrošināšanas sabiedrībām, kurām ir tiesības Latvijā piedāvāt OCTA, jāapvienojas biedrībā – “Latvijas Transportlīdzekļu apdrošinātāju birojs” (LTAB). Tai savukārt tiek deleģēti noteikti valsts pārvaldes uzdevumi saistībā ar OCTA sistēmas darbību un attīstību, tostarp arī tiesības izdot saistošus norādījumus apdrošinātājiem. LTAB iekšienē lēmumus pieņem valde un kopsapulce, kuru veido visi biedrībā pārstāvētie apdrošinātāji.

KONKURENCES IEROBEŽOJUMS

Lai iestātos LTAB un tādējādi iegūtu tiesības piedāvāt saviem klientiem OCTA, apdrošinātājiem jau kopš 2004.gada 30.augusta bija noteikta iestāšanās nauda. Laikā, kad tika pieņemts lēmums par tās ieviešanu, LTAB bija deviņi biedri – apdrošināšanas sabiedrības. Saskaņā ar OCTA likumu tās jau tobrīd drīkstēja piedāvāt tirgū OCTA pakalpojumu un izlēma, ka turpmāk citām sabiedrībām, lai arī tās iegūtu minētās tiesības un tādējādi palielinātu konkurenci, būs jāmaksā likumā neparedzēta iestāšanās nauda biedrībā.

Iestāšanās naudas aprēķina formula LTAB dokumentos nebija skaidri noteikta. Tā bija piesaistīta biedrības pēdējo gadu izdevumiem, taču Konkurences padome (KP)

konstatēja, ka pēc būtības iestāšanās naudas apmērs tiek noteikts katrā konkrētā gadījumā atsevišķi ar LTAB kopsapulces lēmumu. Noteiktās iestāšanās naudas apmērs bija ievērojams – līdz pat vairākiem simtiem tūkstošu eiro, tādēļ tas varēja atturēt apdrošināšanas sabiedrības no iestāšanās LTAB un secīgi aizkavēt konkurences palielināšanos OCTA tirgū.

OCTA TIRGUS LATVIJĀ

Nemot vērā, ka konkurences tiesībās ir jēdziens “konkrētais tirgus”, kas definēts Konkurences likuma 1.panta 4.punktā un ir daudzu diskusiju priekšmets, KP bija jānoskaidro, vai konkrētais tirgus ir apdrošināšanas tirgus vai OCTA tirgus. Parastos apstākļos būtu iespējams vienu apdrošināšanas pakalpojumu aizstāt ar citu, tomēr OCTA ir obligāta visiem, tāpēc to nevar aizstāt ar citu apdrošināšanas veidu. KP to arī norādīja savā lēmumā, un tas radīja pamatu tālākajiem secinājumiem. Ja konkrētais tirgus būtu kopējais apdrošināšanas tirgus, iespējams, gala secinājumi būtu citādi.

Turklāt KP kā nozīmīgu uzsvēra arī to, ka atbilstoši OCTA pakalpojuma būtībai apdrošināšanas līguma slēdzējs nav pakalpojuma saņēmējs. Proti, satiksmes negadījuma rezultātā radušās izmaksas cietušās puses transportlīdzekļa bojājumu novēršanai sedz vainīgās puses apdrošinājuma devējs. Tādējādi patērētājam, izvēloties apdrošināšanas sabiedrību, būtiskākais kritērijs ir nevis pakalpojuma kvalitāte, kas tiks saņemta, iestājoties apdrošināšanas gadījumam, bet OCTA polises zemākā cena.

Lēmumā KP papildus norādījusi, ka OCTA pakalpojuma konkrētais ģeogrāfiskais tirgus ir Latvijas nacionālais tirgus. Atsaucoties uz Eiropas Komisijas pamatnostādnēm attiecībā uz koncepciju par ietekmi uz tirdzniecību, KP secinājusi, ka “nolīgumiem, kuri attiecas uz visu

Konkurence
OCTA tirgū
patērētāju
ietekmē pozitīvi,
jo samazinās
pakalpojuma
cena un/vai
palielinās tā
kvalitāte

dalībvalsts teritoriju, pēc savas būtības ir tāda ietekme, ka tie pastiprina tirgu sadalīšanu atbilstoši valstu robežām, kavējot saimniecisko mijiedarbību, kas paredzēta līgumā”. Tādējādi, lai arī konkrētais ģeogrāfiskais tirgus ir Latvijas nacionālais tirgus, iestāšanās barjera (iestāšanās nauda) iekļūšanai šajā tirgū ietekmē tirdzniecību starp ES dalībvalstīm līguma 101.panta izpratnē. Tādēļ jautājums par iestāšanās naudu LTAB un secīgi iekļūšanu Latvijas OCTA tirgū ietilpst līguma 101.panta tvērumā.

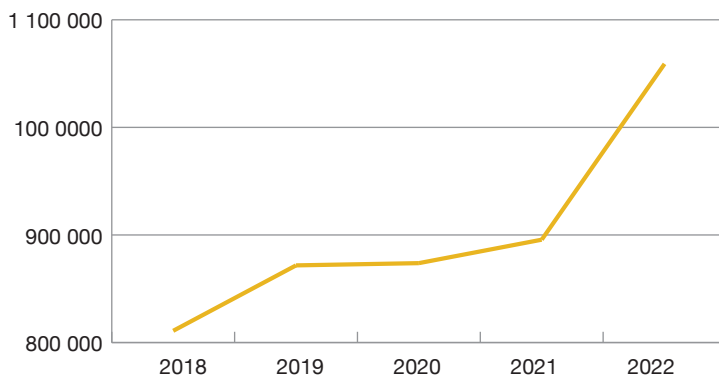
PATĒRĒTĀJU TIESĪBAS UN AIZSARDZĪBA

Saskaņā ar Patērētāju tiesību aizsardzības likuma (PTAL) 1.panta 3.punktu patērētājs ir fiziska persona, kura OCTA polisi iegādājusies ar saimniecisko vai profesionālo darbību nesaistītam nolūkam. Konkurence OCTA tirgū patērētāju ietekmē pozitīvi, jo samazinās pakalpojuma cena un/vai palielinās tā kvalitāte.

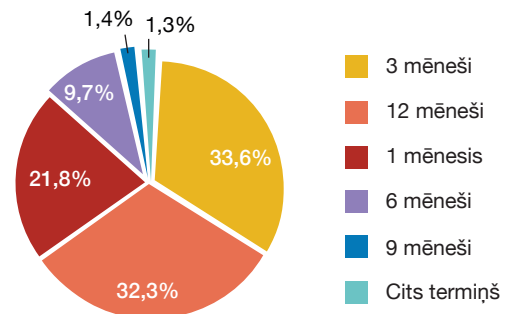
Lēmumā norādīts, ka “apdrošināšanas tirgū katrs konkurents ir nozīmīgs un jaunu konkurentu ienākšana var potenciāli samazināt apdrošināšanas pakalpojumu cenas (prēmijas) klientiem”. Tāpat lēmumā uzsvērts, ka “barjeras ienākšanai tirgū ir viena no tirgus iezīmēm, kas var būtiski ietekmēt potenciālo konkurenci”. Lēmuma secinājumu daļā, analizējot pārkāpuma smagumu, konstatēts, ka “gan iespējamās potenciālās, gan arī faktiskās sekas ietekmēja tirgus struktūru, kas, pastāvot augstākam tirgus koncentrācijas līmenim, nekā tas būtu, ja iestāšanās naudas nebūtu, varēja radīt arī negatīvas sekas patērētājiem, proti, samazinātas izvēles iespējas un augstākas polišu prēmijas”.

2023.gada 15.oktobrī stājās spēkā grozījumi PTAL un Civilprocesa likumā, dodot iespēju patērētājiem izvirzīt kolektīvās prasības. Kolektīvo prasību iespējams

OCTA NOSLĒGTO LĪGUMU SKAITS

2022.GADĀ NOSLĒGTIE OCTA LĪGUMI PĒC TERMIŅA

Avots: "Latvijas Transportlīdzekļu apdrošinātāju birojs"

izvirzīt tad, ja preces pārdevējs vai pakalpojuma sniedzējs ar savu rīcību ir pārkāpis patērētāju tiesības un radījis kaitējumu vairākiem patērētājiem. Tādā gadījumā tie var apvienot spēkus un kopīgi vērsties tiesā ar prasību par radītā kaitējuma atlīdzību.

Iepriekš citētais KP secinājums, iespējams, var radīt pamatu patērētāju kolektīvās prasības izvirzīšanai, ja izdotos pierādīt, ka pēc iestāšanās naudas atcelšanas un jauna tirgus dalībnieka ienākšanas OCTA tirgū ir samazinājušās apdrošināšanas polišu cenas (prēmijas). Patērētāju kolektīvās prasības ir jauns un Latvijas tiesību praksē vēl neapgūts tiesību institūts, kura iedzīvināšana vēl tikai sagaidāma tuvākajā nākotnē. Līdz šim neviena kolektīvā prasība vēl nav izvirzīta, tomēr aprakstītais lēmums, iespējams, varētu radīt pamatu šādas prasības virzīšanai, ja patērētāji būtu pietiekami organizēti savu tiesību aizstāvībai.

Kolektīvās prasības izvirzīšanai nepieciešams, lai kāda biedrība, kas reģistrēta Patērētāju tiesību aizsardzības centra (PTAC) kvalificēto institūciju sarakstā, apvienotu patērētājus, kuriem radies kaitējums un vērstos ar attiecīgu prasību tiesā. Kvalificēto institūciju saraksts ir publiski pieejams PTAC mājas lapā. Diemžēl pagaidām tajā

nav reģistrēta neviena kvalificēta institūcija. Lai šajā sarakstā reģistrētos, biedrībai jāpierāda vismaz 12 mēnešus ilga faktiska sabiedriskā darbība patērētāju interešu aizsardzības jomā, kā arī jābūt gan finansiāli, gan faktiski neatkarīgai no ražotājiem, pārdevējiem vai pakalpojuma sniedzējiem un citām personām, kurām ir ekonomiska interese virzīt pārstāvības prasību.

Lai kvalificētā institūcija varētu pārstāvēt noteiktu patērētāju kolektīvajā prasībā, ir nepieciešama tā piekrišana, kā arī nepieciešams norādīt (un arī pierādīt) konkrētu atlīdzinājumu un tā apmēru katram prasības pieteikumā norādītajam patērētājam.

LĒMUMA SEKAS

Iestāšanās naudas pieprasīšanu LTAB ir pārtraukusi jau kopš 2022.gada 16.maija. Tā rezultātā OCTA tirgū ir ienācis jauns dalībnieks, tādējādi palielinot konkurenci.

Lielāka konkurence dod pamatu sagaidīt OCTA polišu cenu (prēmiju) samazināšanos. Ja tas notiks, OCTA polises izmaksu samazināšanās neapšaubāmi atstās labvēlīgu ietekmi uz katra transportlīdzekļa īpašnieka vai tiesīgā lietotāja maciņu. ^{IF}_{IT}